

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 3, 2020 | 26.03.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.3.86](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.3.86)

УДК [339.137.2:005.3]:334.716-044.337

*I. М. Дашко,
к. е. н., доцент кафедри обліку та менеджменту,
Криворізький факультет Запорізького національного університету
ORCID ID: 0000-0001-5784-4237*

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

*I. Dashko,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Accounting and Management,
Zaporizhzhya National University, faculty of ZNU in Kryvyi Rih*

ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF DEVELOPMENT INDUSTRY INDUSTRY OF UKRAINE

У даній статті проаналізовано нинішній стан промисловості України та надано інформацію щодо дослідження основних її підгалузей. Визначено, що промисловість поділяється на важку та легку, а також нафтовугільну, вугільну, текстильну, харчову та інші види (залежно від кінцевого продукту), які є підгалузями промисловості, поділяються на ще менші – так звані галузей. Розглянуто динаміку розвитку промислових підприємств. Проаналізовано індекс промислової продукції за видами діяльності та основними промисловими групами. Проведено аналіз динаміки обсягів реалізації промислової продукції за видами діяльності та виробництвом промислової продукції в Україні у 2012-2018 роках. Згруповано динаміку виробництва продукції промисловості за рівнем технологічності. Проаналізовано обсяги промислової продукції за видами діяльності. Обґрунтовано проблеми розвитку промисловості в Україні.

The concept of industry as a leading branch of the economic complex of the state, which aims to extract and process natural resources. It is determined that industry is divided into heavy and light, as well as oil, coal, textile, food and other types (depending on the final product), which are subsectors of industry, divided into even smaller - the so-called sub-industries. It is determined that the development of the industrial sector contributes to the creation and maintenance of millions of jobs, both directly in the sector and in related industries, filling the state budget with tax revenues, thus forming the foundation for sustainable socio-economic development. This article analyzes the current state of Ukrainian industry and provides information on the study of its main subsectors. The dynamics of development of industrial enterprises is considered. Generalized results of activity of the enterprises of Ukraine. The index of industrial products by types of activity and main industrial groups is analyzed. The reasons for the fall of the industrial production index to 9%, which is 91.6% compared to the previous 2019, are substantiated. The analysis of the dynamics of sales volumes is carried out industrial products by type of activity and production of industrial products in Ukraine in 2012-2018. The dynamics of indicators of productivity and efficiency of industrial enterprises of Ukraine for 2015-2018 is analyzed. The dynamics of industrial production by group of manufacturability is grouped. The volumes of industrial products

by types of activity are analyzed. Outlined perprospects for the development of industry with a justification of positive and negative trends in terms of industries. The main positive and negative factors that will influence are analyzed on the development of industry in the short term. The problems of industrial development in Ukraine are substantiated. There are ways to prevent significant losses of industrial enterprises, which will improve the quality and modernize the production process of industrial products, which, in turn, will bring these products to a new level and increase the level of competitiveness in the future.

Ключові слова: *Промисловість, підприємство, продукція, виробництво, ринок, розвиток, галузь, конкуренція, індекс промислової продукції, конкуренція.*

Keywords: *Industry, enterprise, industry, production, market, development, industry, competition, industrial production index, competition.*

Вступ

В умовах ринкової економіки економічне зростання можливе при відповідному рівні конкурентоспроможності продукції та послуг, що виробляють промислові підприємства, адже промисловість є одним з провідних сегментів економіки в багатьох країнах, що визначає рівень економічного розвитку, можливості участі у світовій організації торгівлі. В промисловості формуються кошти, які спрямовуються на її розширене відтворення, і вона є активним фактором науково-технічного прогресу, тому дослідження цієї теми є завжди актуальним.

Серед основних науковців, хто досліджував стан та закономірності динаміки розвитку промислових підприємств в економіці слід відмітити вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: М.П. Войнаренко, Н.В. Кондукоцова, М.Ю. Сушко, Т.М. Юсупова та ін. Не дивлячись на різноманіття думок, слід зазначити, що розвиток промисловості України є важливим та ефективним фактором для виходу на новий і високотехнологічний рівень розвитку, а особливо в сучасних умовах, коли відбувається скорочення обсягів виробництва

Формулювання цілей статті

Метою даної статті є дослідження та аналіз особливостей розвитку промисловості України в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

В економіці України роль промисловості залишається ведучою, адже поступ промислового сектору обумовлює найбільший мультиплікативний ефект на економіку країн з різним рівнем економічного розвитку, виробляючи значну частину ВВП, стимулюючи інноваційну діяльність, гарантуючи одержання великої частки експортних доходів.

Промисловість – провідна галузь господарського комплексу держави, яка має за мету добування та переробку природних багатств. Від стану та розвитку промисловості залежать стан і розвиток інших галузей економіки, соціально-культурного та адміністративно-політичного будівництва, а отже, й рівень життя громадян, розвитку суспільства, держави в цілому. Промисловість підрозділяють на важку (виробництво засобів виробництва) та легку (виробництво предметів споживання), а також на нафтову, вугледобувну, текстильну, харчову та інші види (залежно від кінцевого продукту), які є підгалузями промисловості. В свою чергу, підгалузі промисловості поділяються на ще більш дрібні – так звані субгалузі промисловості. Наприклад, підгалузь текстильної промисловості поєднує текстильні, швейні та інші підприємства; підгалузь гірничої промисловості – гірничодобувні, гірничо-збагачувальні, гірничо-металургійні та інші підприємства тощо.

Промисловість є досить складною системою, що поєднує різні підгалузі. Галузева організація промисловості визначає складну структуру органів державного управління в цій галузі [3].

Структурний склад промисловості України складається з переробної, добувної промисловості, розроблення кар'єрів, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, водопостачання, каналізації, поводження з відходами.

Розвиток промислової галузі сприяє створенню та підтримці мільйонів робочих місць, як безпосередньо в самому секторі, так і в суміжних галузях, наповнюючи податковими надходженнями державний бюджет, формуючи тим самим фундамент для сталого соціально-економічного розвитку країни.

Станом на початок 2020 р. внаслідок погіршення результатів у промисловості відбулося падіння індексу промислової продукції до 9 % та становить 91,6 % до попереднього 2019 р. Беззаперечно, знецінення національної валюти є одним із чинників впливу на індекс інвестиційної привабливості, оскільки український трудовий потенціал став більше ніж у три рази «дешевше», або доступнішим іноземному інвестору. Проте за таких умов нівелюються економічні інтереси українського суспільства.

На початковому етапі військової агресії на Сході України промисловість знаходилася у режимі значної

турбулентності. Урядом країни прийнято логічне рішення щодо розірвання торгово-економічних зв'язків із Росією, що відчутно відобразилося на фінансово-економічних результатах діяльності промислових підприємств, але в той же час з метою відновлення прибуткової діяльності підприємства поступово почали налагоджувати нові бізнес-зв'язки щодо взаємодії з новими партнерами й опановувати нові ринки реалізації промислової продукції [1].

В останні роки промисловість України демонструє ознаки помірному відновлення на фоні макроекономічної стабілізації та часткової переорієнтації підприємств на альтернативні ринки, зокрема ринки країн Європейського Союзу. Так, якщо ще у 2015 р. випуск промислової продукції Україною становив 81 млрд. \$, то в 2018 р. даний показник зріс до 117 млн. \$, що становить 44 % до 2015 р. Однак дані показники все ще значно нижче, ніж у 2012 р. (-32 %) (рис. 1).

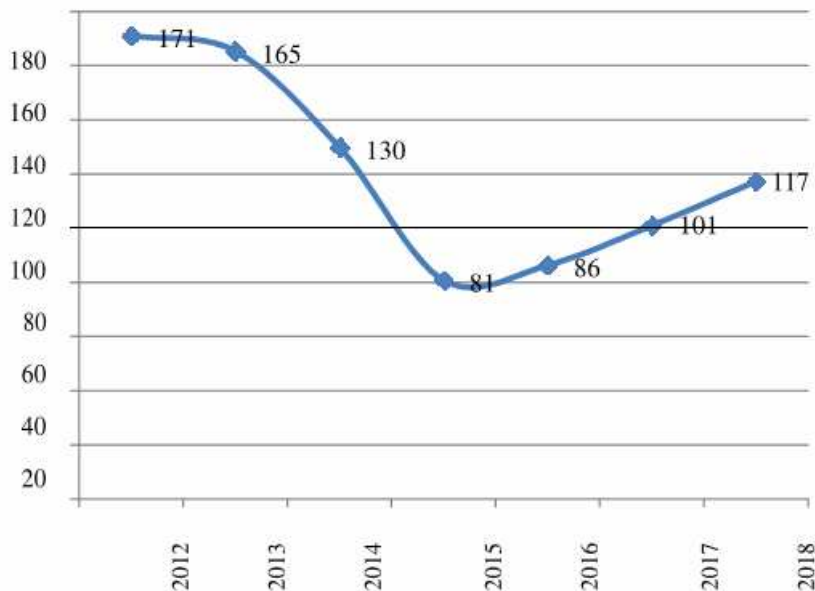

Рис. 1. Динаміка випуску промислової продукції Україною в 2012-2018 рр., млрд. \$ [5]

За підсумками 2018 р., рейтинг підгалузей переробної промисловості за обсягом випуску продукції очолили виробники харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів. Також найбільшими виробниками продукції переробної промисловості стали:

- металургійневиробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин та устаткування;
- виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції;
- виробництво коксу та продуктів нафтопереробки [7].

В останні роки в Україні помітною є тенденція зниження частки виробництва промислової продукції високого технологічного рівня – головним чином продукції машинобудування через втрату частини підприємств на сході України та скорочення випуску товарів через втрату російського ринку. В 2012 р. питома вага реалізації продукції високого технологічного рівня складала 24 %, тоді як в минулому 2018 р. доля цього показника знизилася до 17 %. Поряд з цим частка продукції низького технологічного рівня збільшилася з 37 до 43 %, що вказує на подальше посилення процесів зниження конкурентоздатності української промисловості, в т.ч. на міжнародному ринку. Прикладом може слугувати порівняння із Польщею, де частка виробництва промислової продукції високого технологічного рівня в 2012 р. була аналогічною українській (24 %). В 2012-2018 рр. частка високотехнологічної продукції зросла до 28 %, тоді як питома вага низькотехнологічної є суттєво нижчою ніж в Україні і становить 34 % (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка виробництва продукції переробної промисловості за рівнем технологічності, млн. \$ [1]

Продукція переробної промисловості, в т.ч.:	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	CAGR, %	Зміна, 2018-2012рр.
		108 893	102 217	82 158	45 569	50 490	62 957		
Низького технологічного рівня	39 890	41 068	35 334	20 448	23 043	25 349	31 335	-5,6	-39 890
середнього технологічного рівня	43 133	39 320	31 703	16 978	19 064	26 653	29 669	-11,4	-43 133
високого технологічного рівня	25 870	21 830	15 121	8 143	8 383	10 956	12 125	-17,3	-25 870

Розглянувши індекси промислової продукції за видами діяльності можна говорити (рис. 2), що у 2014-2019 рр. були зафіксовані коливання індексів промислової продукції за видами діяльності, у 2016-2018 рр. спостерігалася позитивна тенденція зростання показників, а в 2019 р. відбулося зниження індексу обсягів, які становлять 99,5 %, відповідно, зменшуються обсяги виробництва промислової продукції, що є негативним явищем.

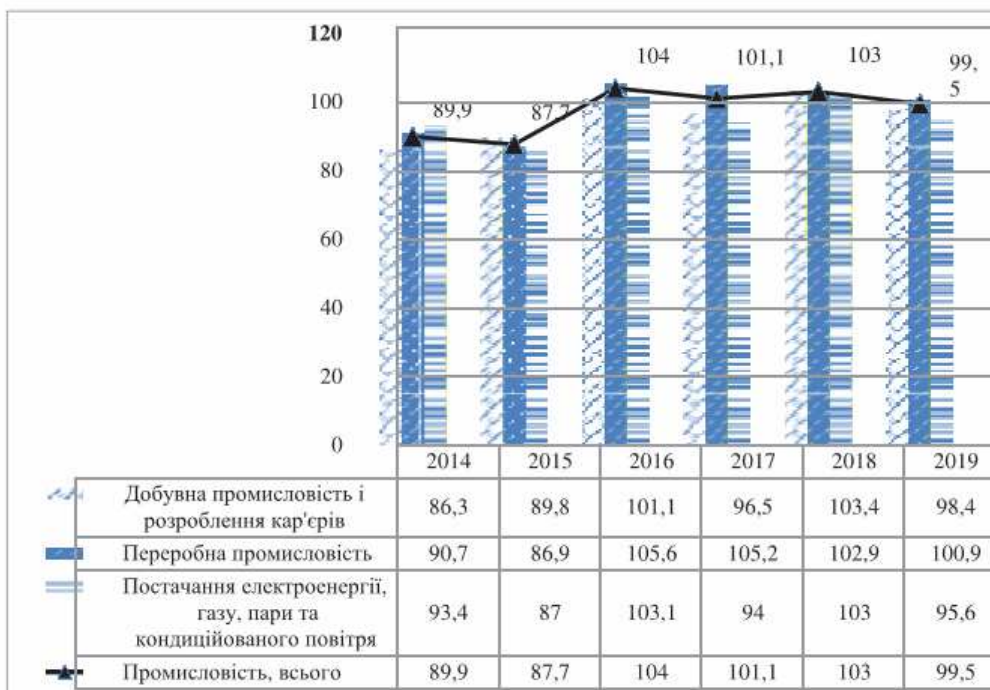

Рис. 2. Індекси промислової продукції за видами діяльності, % до попереднього року, 2014-2019 рр. [2]

Згідно з даними Держстату України, за підсумками 2019 р. порівняно із 2018 р. індекс промислової продукції становив 98,2 %, у тому числі в добувній промисловості та розробленні кар'єрів – 100,0 %, у переробній промисловості – 98,0 %, у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 95,9 %. Прикметно, що такий спад промислового виробництва відбувся після його попереднього зростання протягом трьох років поспіль.

За підсумками 2019 р. обсяги промислового виробництва в Україні зменшилися на 0,5 % (у 2018 р. – зростання на 3,0 %). Збільшення виробництва промислової продукції спостерігалось у 9 регіонах (у 2018 р. – у 16 регіонах): від 0,3 % у Чернівецькій до 14,7 % у Вінницькій областях. Також суттєво наростили обсяги промислового виробництва підприємства Одеської (на 7,4 %), Рівненської (на 6,9 %) та Херсонської (на 4,4 %) областей.

Зменшення обсягів виробництва промислової продукції за підсумками 2019 р. спостерігалось у 16 регіонах, від -0,3 % у Київській до -14,5 % у Хмельницькій областях. Крім Хмельницької, найбільше скорочення обсягів зафіксовано у Закарпатській області (-13,9 %), Чернігівській (-10,1 %), Житомирській (-5,7 %) та Волинській (-5,1 %) областях.

Основними причинами зменшення обсягів реалізованої промислової продукції або фактично реалізації промислового потенціалу України, крім постійно зростаючої конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках та неконкурентоспроможність інноваційного потенціалу промислового виробника, що пов'язано з недостатністю фінансового забезпечення інноваційної діяльності, є труднощі кредитування та слабкі можливості залучення іноземних інвестицій, що пов'язано зі змінами влади в країні та подекуди з політичною нестабільністю.

Чистий прибуток підприємств переробної промисловості має вкрай схожий темп розвитку, за період 2010-2018 рр. динаміка має стрибкоподібний характер (рис. 3).

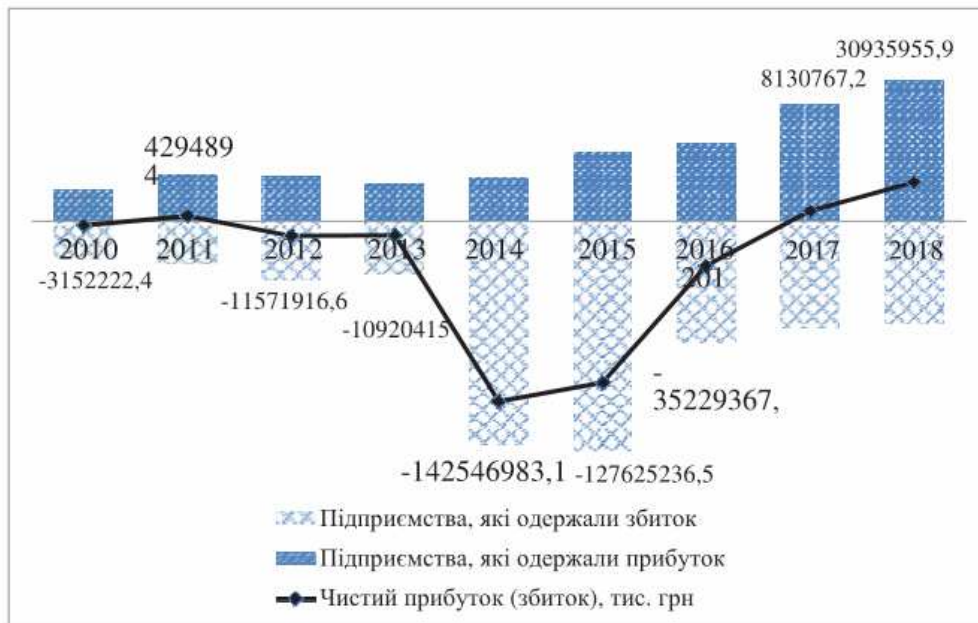

Рис. 3. Чистий прибуток підприємств переробної промисловості за 2010-2018 рр. [1, 4]

У добувній промисловості така стратегія легко досягається, оскільки продукція галузі – це корисні копалини: вугілля, газ, руди, камінь, пісок, глина. Вони мають стабільний попит не лише на внутрішньому ринку, а й на зовнішньому. Найбільш затребуваними сьогодні стають корисні копалини, що добуваються як відкритим, так і підземним методом, такі як гіпс, ангідрит і вапняк. Проте на відміну від добувної переробна промисловість для забезпечення прибутковості має забезпечувати кон- курентоспроможність продукції, товарів та послуг, при цьому посилюючи свій економічний потенціал глибокою переробкою для концентрації доданої вартості.

Чистий прибуток підприємств постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря за 2010-2018 рр. та підприємств водопостачання, каналізації, поводження з відходами за 2010-2018 рр. (рис. 4) не відновився після кризового періоду й залишається від'ємним, більшість підприємств підгалузі залишається збитковою.

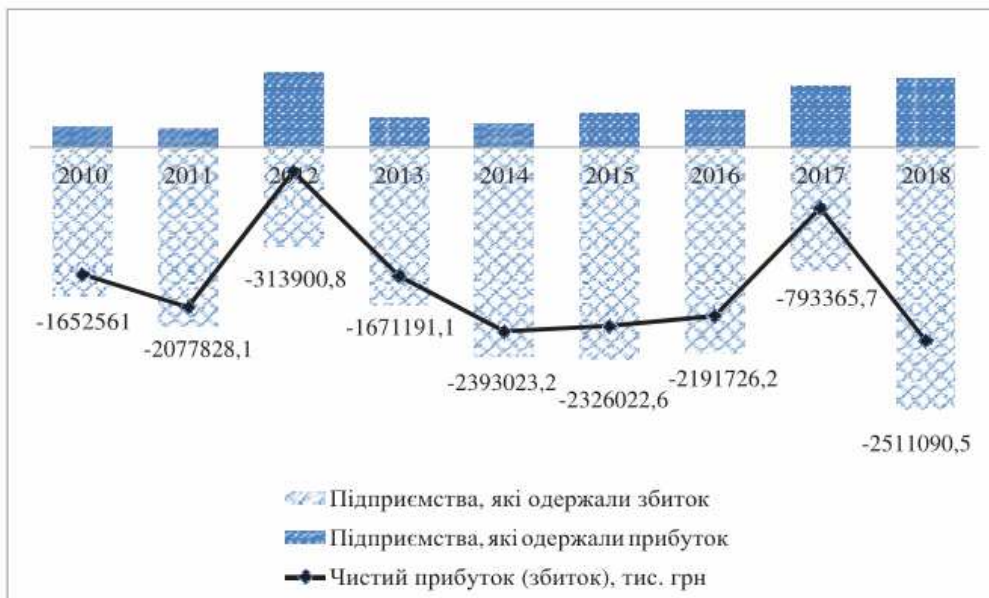

Рис. 4. Чистий прибуток підприємств водопостачання, каналізації, поводження з відходами за 2010-2018 рр. [1, 4]

За даними Державної служби статистики України, кількість промислових підприємств, що впроваджують інновації, постійно змінюється, рекордний показник 16,6 % був у 2016 р., у 2017 р. відбулося зменшення до 14,3 %, а в 2018 р. – 15,6 %; найменшим є 2005 р. (після Помаранчевої революції та перезавантаження влади). Показник кількості інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств характеризується збільшенням у 2016 р. до 18,9 %, на кінець 2018 р. показник становив 16,4 %. Динаміку показників продуктивності та прибутковості підприємств промисловості України за 2015-2019 рр. представлено в табл. 2.

Таблиця 2.
Динаміка показників продуктивності та результативності підприємств промисловості України
за 2015-2018 рр. [4]

Назва показника	2015	2016	2017	2018	Відхилення 2018 від 2015	
					Абс.	Відн.
Капітальні інвестиції, тис грн	87961431	114656763	144184086	200908467	112947036	128,41
Випуск товарів і послуг у ринкових цінах	1595991	1985472	2470343	2888070	1292079	80,96
Валовий внутрішній продукт в основних цінах, млн грн	393142	505432	632887	748977	355835	90,51
Обсяг реалізованої продукції, млн грн	1496013	1767093,3	2153031,3	2508579,5	1012566,5	67,68
Чистий прибуток (збиток) підприємств, млн грн	-188267,9	-29096,1	54143,7	112727,7	300995,6	159,88
Продуктивність праці у фактичних цінах, грн	152742	202594	265229	287546	134804	88,26
Рентабельність операційної діяльності	0,9	4,2	6,6	6,3	5,4	600,00

Отже, за останнє десятиліття прибутковості промислових підприємств притаманний хвилеподібний характер.

Упродовж останніх двох років чистий прибуток почав зростати за рахунок добувної промисловості і розроблення кар'єрів, де ще надолужує переробна промисловість, проте інші види промислової діяльності залишаються збитковими, що вкрай негативно впливає на розвиток промисловості у цілому.

Відчутно відобразилися на фінансово-економічних результатах діяльності промислових підприємств зміни в зовнішньоекономічній діяльності країни. Для запобігання значним показникам збитковості підприємств промисловості вкрай важливо імплементувати зарубіжний досвід щодо впровадження концесійних угод та нововведень маловідходних технологій, енергоефективності, ресурсозбереження із запровадженням замкнених циклів виробництва і нульових технологій.

На основі вищесказаного можна перерахувати проблеми промислової галузі в Україні, а саме [6]:

1. Недосконала законодавча та нормативно-правова база, несформоване інституційне середовище. Урядові програми та нормативно-правові акти носять переважно формальний, фрагментарний, непослідовний характер.

2. Державне управління інноваційним розвитком промислової галузі відбувається неорганізовано та хаотично, не зважаючи на інвестиційне забезпечення і відповідний контроль.

3. Відсутність стимулів до зростання інноваційної діяльності і обміну технологіями, що веде до уповільнення НТП держави.

4. Промислове виробництво в Україні переважно є експортно-орієнтованим, а реакція більшості підприємств, які виробляють промислову продукцію, на зміни у зовнішньому середовищі є недостатньою та неоперативною.

5. Великий рівень затратомісності, матеріало- та енергоємності промислового виробництва.

6. Достатньо великий рівень зносу основних засобів промислового виробництва.

Висновки

Проведений аналіз сучасного стану промисловості України свідчить про те, що на даний час порушено стабільну діяльність промислових підприємств. Дестабілізуючими факторами при цьому можна визначити наступні: скорочення об'ємів закордонних замовлень на промислову продукцію; збільшення рівня відпускних цін на промислову продукцію; скорочення кількості зайнятих працівників; переривання міжрегіональних взаємовідносин, що спричинено воєнним протистоянням на Донбасі. Все це дає змогу зробити висновок про те, що негативні тенденції протягом останніх років в роботі промислового комплексу України спричинили зменшення рівня конкурентоспроможності даної галузі. Все це примушує промислові підприємства самотужки розв'язувати власні проблеми. Керівництво даних підприємств ухвалюють серйозні рішення стосовно технічного удо-сконалення, переобладнання, зростання рівня інноваційного та кадрового потенціалів. Подібні заходи дадуть змогу покращити якість та модернізувати процес виробництва промислової продукції, а це, в свою чергу, виведе дану продукцію на новий рівень та підвищить рівень конкурентоспроможності в подальшому.

Література.

1. Економічна статистика. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.01.2020).

2. Індекс промислової продукції за видами діяльності та основними промисловими групами. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/pr/ipp_vd_m/ipp_vd_m_u/arh_ipp_vdm_u.html (дата звернення: 10.01.2020).

3. Кондукоцова Н.В. Стан і тенденції розвитку промисловості в Україні. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2017. № 13. С. 80-87.

4. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/orp/orp_u/arh_orp_u.html (дата звернення: 10.01.2020).
5. Проблеми та перспективи розвитку промисловості в регіонах України за 2019 р. URL : <https://industryweek.in.ua/reports/survey-report-2019.pdf> (дата звернення: 10.01.2020).
6. Сушко М.Ю. Аналіз сучасного стану розвитку промислової галузі України. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 1. С. 93-98.
7. Юсупова Т.М. Дослідження проблем вітчизняної промисловості в контексті пошуку шляхів відродження її економічного потенціалу. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. № 43. С. 107-110.

References.

1. State Statistics Service of Ukraine, Economic statistics, [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 10 Jan 2020).
2. State Statistics Service of Ukraine, Index of industrial production by type of activity and main industrial groups, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/pr/ipp_vd_m/ipp_vd_m_u/arh_ipp_vdm_u.html (Accessed 10 Jan 2020).
3. Kondukotsova, N.V. (2017), "The state and trends of industry in Ukraine", *Problemy innovatsiino-investytsiinoho rozvytku*, vol. 13, pp. 80-87.
4. State Statistics Service of Ukraine, Volume of sold industrial products by type of activity, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/orp/orp_u/arh_orp_u.html (Accessed 10 Jan 2020).
5. Industryweek, "Problems and prospects of industrial development in the regions of Ukraine in 2019" [Online], available at: <https://industryweek.in.ua/reports/survey-report-2019.pdf> (Accessed 10 Jan 2020).
6. Sushko, M.Yu. (2017), "Analysis of the current state of development of the industrial sector of Ukraine", *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol. 1, pp. 93-98.
7. Yusupova, T.M. (2013), "Research of problems of the domestic industry in the context of search of ways of revival of its economic potential", *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, vol. 43, pp. 107-110.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2020 р.